

5 PUNTE VAN HERMAN BAVINCK SE VERBONDSBESKOUING

Dr. RH Bremmer, in sy akademiese proefskrif oor [Herman Bavinck als Dogmaticus](#), verduidelik Bavinck se doopbeskouing met verwysing na Bavinck se verskillende skrywes oor die saak, ook bovermelde aanhaling. Hier is 'n paar aanhalings, wat ek in saamvat met 'n opskrifte en opsommings:

1. Bavinck glo dat babas wedergebore kan wees, maar wedergeboorte, geloof en bekering is nie die grond van die doop (beide vir volwasse en kind) nie, maar God se genadeverbond is (sien ook punt 2 hier onder):

In niet minder dan tien argumenten zette hij het gereformeerde gevoelen inzake de kinderdoop tegenover het standpunt van de dopersen uiteen. De voornaamste these was daarbij, dat de gereformeerden „bij de verdediging van den kinderdoop eenparig hun standpunt namen in het verbond der genade, dat naar Gods belofte niet alleen de geloovigen maar ook hun zaad omvatte. Niet wedergeboorte, geloof of bekeering, en veel minder ons vermoeden dienaangaande, maar alleen het verbond der genade gaf, beide bij volwassenen en bij kinderen, recht op den doop. Calvijn, Inst. IV, 16, 23, 24.”⁹⁰⁾ Dit verbond was „de vaste, Schriftuurlijke, objectieve grond, waarop alle Gereformeerden gemenschappelijk en zonder onderscheid het recht van den kinderdoop deden rusten; een anderen, dieperen, hechteren grond hadden zij niet.”⁹¹⁾

2. God skenk wedergeboorte wanneer Hy wil, voor, tydens of na die doop, en daarom is die prediking van die Evangelie, wedergeboorte, geloof en bekering nodig in die gemeente. Kinders, nie net volwassenes nie, kan die ‘wesentlike doop’ geniet, aangesien hul van vroeg af al die Gees kon ontvang het deur die wedergeboorte:

corrigeren. Hij betoogt bij het achtste argument, dat de wedergeboorte wel geen grond voor de doop is, maar alleen het verbond Gods. Het is niet te bewijzen, „dat de uitverkorenen altijd in hun jeugd, vóór den doop of zelfs vóór de geboorte, door den H. Geest zijn wedergeboren; God is vrij in de uitdeeling zijner genade en kan de vrucht van den doop ook op veel later leeftijd doen genieten. Daarom blijft er in de Christelijke gemeente plaats voor de prediking van het Evangelie, van wedergeboorte, geloof en bekeering.”⁹⁶⁾ In het negende argument wordt gezegd, dat de echte vrucht van de doop alleen door de geloovigen genoten wordt. „De echte, wezenlijke, Christelijke doop is die, welke aan geloovigen toebediend wordt”.⁹⁷⁾ Tegelijk stipuleert Bavinck, dat het wezen van de doop niet afhankelijk gesteld mag worden van zijn uitwerking in het leven. In het tiende argument sluit zich de gedachtengang af. Kinderen, zo wordt daarin gesteld, kunnen deze wezenlijke doop genieten, want „gelijk zij onbewust door den H. Geest wedergeboren en met het geloofsvermogen begiftigd kunnen worden, zoo kunnen zij ook door dienzelfden H. Geest buiten hun weten in dat geloofsvermogen versterkt worden.”⁹⁸⁾

3. Twee verskillende sienings van gereformeerde teoloë hoe kinders wat gedoop is, beskou moet word: a. alle gedoopte kinders moet na die 'oordeel van liefde' as wedergebore 'gehou word' totdat hul leer of lewe die teendeel openbaar, aangesien die algemene reël is dat die Gees hul reeds voor die die doop deur die Gees wedergeboorte skenk. b. God se genade kan wel reeds wedergeboorte werk in kinders se harte, maar daar is nie 'n vaste reël dat dit voor die doop plaasvind nie, dit kan voor, tydens of na die doop wees by uitverkore kinders:

en hoe grondig hij die kende. Hij zegt, dat er op dit punt twee ontwikkelingslijnen vallen op te merken.

„Er waren er”, aldus omschrijft hij de eerste lijn, „die de eenheid van verkiezing en verbond zoo lang en zoo nauw mogelijk wenschten vast te houden; zij beweerden daarom, dat alle kinderen, uit geloovige ouders geboren, naar het oordeel der liefde voor wedergeboren gehouden moesten worden, totdat zij in leer of leven duidelijk het tegendeel openbaarden, of dat althans de uitverkoren kinderkens in den regel vóór den doop of zelfs reeds vóór de geboorte door Gods Geest waren wedergeboren (a Lasco, Ursinus, Acronius, Voetius, Witsius e.a.)”⁹⁹)

Daarnaast was er echter een andere ontwikkelingslijn. Er waren er ook, die „lettend op de bezwaren der practijk, die zoo dikwerf leert, dat gedoopte kinderen opgroeien, zonder eenig teeken van geestelijk leven te toonen, van deze wedergeboorte vóór den doop geen regel durfden te maken. Zij erkenden wel allen zonder uitzondering, dat Gods genade niet aan de middelen gebonden is en ook in het hart van jonge kinderen de wedergeboorte kan werken, maar zij lieten in het midden, of die wedergeboorte bij de uitverkoren kinderkens vóór of onder of ook, soms vele jaren, na den doop plaats heeft (Calvijn, Beza, Zanchius, Bucanus, Walaeus, Amesius, Heidegger, Turretinus e.a.)”¹⁰⁰) Deze laatste lijn kreeg de overhand, „toen de kerk, door verwaarloozing der tucht tot verval kwam”.¹⁰¹) De doop werd toen van de wedergeboorte geheel losgemaakt en slechts opgevat als een teken van een uitwendig verbond. Hiermede hing samen, dat men de uitdrukking „in Christus geheiligd” uit het doopformulier ging opvatten in „objectieven, verbondmatigen zin”. Later kwamen er echter weer stromingen op, die het objectieve karakter van de doop wilden handhaven. Bavinck wijst in dit verband op Schleiermacher, het Tractarianisme en dr. A. Kuyper. De laatste trachtte het objectief karakter van de doop te handhaven „door er eene bijzondere genade aan toe te kennen. Deze bestaat niet in de wedergeboorte, welke bij den doop ondersteld wordt en dus niet meer behoeft geschonken te worden, maar in eene bijzondere, anders niet te verkrijgen weldaad, nl. in de inlijving in het lichaam van Christus, of liever in de inplanting in ons geloof van de hebbelijkheid of den drang, om niet op onszelf te staan, maar om ons één te voelen met heel het lichaam van Christus.”¹⁰²)

4. Daar is nie 'n uitwendige verbond teenoor 'n inwendige verbond nie (dus twee aparte of teenstrydige verbonde nie), maar wel 'n uitwendige sy of kant van die verbond, soos daar 'n sigbare sy of kant van die kerk is. Kinders word gehou (of beskou as) dat hul deel in die geestelike goedere van die genadeverbond, maar hierdie 'hou as' is nie die grond van die doop nie, maar is 'die oordeel van liefde' wat ons gebruik in ons kerklike handel. Die 'in Christus geheilig' van die eerste doopvraag van die Gereformeerde Doopsformulier, moet nie verstaan word as 'hoof vir hoof', dus elke kind wat gedoop word nie, maar 'ons kinders' wat waarlik in Christus geheilig is, dus deel in die geestelike realiteit of goedere van die genadeverbond, wat sal (nie dalk nie) vervul word:

Deze in de Dogmatiek ontwikkelde opzet wordt bevestigd door de analyse van zijn overige geschriften. Zo besprak Bavinck in „De Bazuin” van 1900 een opstel van ds. J. A. Ruys „Leerbegrip van het Sacrament des H. Doops volgens Gods Woord in de Nederlandsche Hervormde (Geref.) Kerk”, gepubliceerd in het blad „Troffel en Zwaard”. Bavinck verklaarde een heel eind met de beschouwingen van de auteur te kunnen meegaan. Alleen — en opnieuw treft ons hier Bavincks verzet tegen de opvatting van een uitwendig verbond — hij wil de doop niet zien als de verzegeling van een uitwendig verbond. „Immers zulk een uitwendig verbond is er niet. Er is wel een uitwendige zijde aan het genadeverbond, evenals er eene zichtbare zijde aan de kerk is.” We houden het er voor, dat de kinderen „de geestelijke goederen van het genadeverbond deelachtig zijn”. Dit „houden voor” is geen grond voor de doop, ook geen onfeilbare regel, maar „een oordeel der liefde en regel voor onze gedraging, bepaaldelijk voor ons kerkelijk handelen”.¹⁰⁵⁾ In enkele artikelen in „De Bazuin” besprak Bavinck het „in Christus geheiligd” van de eerste doopvraag. Hij zag de verbondsmatige opvatting daarvan als een produkt uit de verval tijd van de Geref. Kerken. In die tijd ging men deze uitdrukking verstaan „in voorwerpelijken, uitwendigen, verbondmatigen zin”. Bavinck wil deze uitdrukking opvatten in collectieve zin. „Niet van elk kind, hoofd voor hoofd, maar van „onze kinderen’ zegt het doopsformulier, dat zij in Christus geheiligd zijn.”¹⁰⁶⁾ In de reeds eerder genoemde recensie van het boek van Kramer zegt hij nog, dat hij het genadeverbond wil verstaan als een „geestelijke realiteit”. Het was het „eigenaardige van de leer van Calvin over den doop, dat hij altijd uitgaat van het verbond der genade, dat hij dit verbond opvat als een geestelijke realiteit, en daaruit concludeert dat het Sacrament niet een ledig, ijdel teeken is... De doop is bij Calvin geen zegel der wedergeboorte, maar een zegel van Gods belofte, maar dan van eene belofte, die als van God afkomstig vroeger of later de vervulling ook meebrengt.”

5. Al die genadeverbond se beloftes word saamgevat in die woorde 'Ek sal jou God wees'. Daar is 'n verskil tussen om 'n kind te doop op grond van 'veronderstelde wedergeboorte' (Kuyper) en die kind te doop op grond van God se belofte waar die kind 'gehou' word as wedergeboorte. Dat alle kinders van die gemeente wedergeboorte sou wees is in stryd met die Woord en die ervaring, want daar is altyd kaf onder die koring, en nie almal 'is' Israel, wat 'uit' of van Israel is nie. So met alle (ouer) lidmate, hou of beskou ons die kinders as wedergeboorte totdat hul leer of lewe anders wys. Ouers moet in die opvoeding van hul kinders daarvan uitgaan, hul kinders beskou as dat hul deel in die belofte van die genadeverbond, tot hu belydenis en wandel die teendeel wys:

Ook in deze recensie spreekt hij van dezelfde twee lijnen in de historische gereformeerde dogmatiek, die hij in de Dogmatiek noemde. Sommigen noemden de eerste weldaad, welke aan de kinderen in het verbond geschonken werd: wedergeboorte; anderen bepaalden zich er toe te spreken van „het hebben van den H. Geest, van het inzijn in het verbond, van het deelgenootschap aan de belofte enz. Er blijft altijd verschil over, of de wedergeboorte bij kinderen geschiedt vóór of in of na den doop. Er bestaat geen grond en geen recht om één van deze voorstellingen in tegenstelling van andere als de Gereformeerde bij uitnemendheid te stempelen... De belijdenisschriften zelve zijn op dit punt niet eenstemmig.”¹⁰⁷⁾

In „Opleiding en Theologie” uit 1896 vinden we dezelfde gedachtengangen. Ook hier grensde hij zich af tegen die opvatting van het verbond, welke hij een produkt van de verval tijd noemt. Men zag in de doop toen alleen verzegeld „de objectieve waarheid der belofte, dat er in Christus vergeving is voor een iegelijk, die gelooft”.¹⁰⁸⁾ Die kant wilde Bavinck beslist niet op. Hierover diende geen verschil te bestaan, dat de sacramenten tekenen en zegelen zijn van het verbond der genade „met al zijne beloften, samengevat in de eene groote belofte: Ik zal uw God zijn. En hierover is ook feitelijk geen verschil.”¹⁰⁹⁾ Hij naderde in dit geschrift, dat een sterk synthetische opzet had, op verschillende punten Kuyper zo dicht mogelijk. Men kan op goede gronden zeggen, zo verklaart hij hier, dat de doop de wedergeboorte „onderstelt”. De bejaardendoop en het avondmaal onderstellen bij het ontvangen ook het geloof. Maar deze onderstelling mag niet betekenen, dat de „bedienaar van het Sacrament zijne vrijmoedigheid tot het doopen ontleent aan het vermoeden, dat het kind wedergeboren zal zijn, maar alleen dat hij juist op grond van Gods belofte het kind voor wedergeboren heeft te houden en dus als zoodanig heeft te doopen”.¹¹⁰⁾

De latere formule van 1905 ligt in nuce heel duidelijk in dit geschrift. Bavinck verklaart hier nl. ook, dat de gedachte, dat alle kinderen der gemeente hoofd voor hoofd „zouden wedergeboren zijn, in strijd is zoowel met Gods Woord als met de ervaring, want er is altijd kaf onder het koren en niet allen zijn Israel, die uit Israel zijn”. Wij houden alle gedoopte kinderen voor wedergeboren, „totdat uit hun leer en leven het tegendeel blijken mocht, evenals wij dat doen ten aanzien van alle leden der gemeente en alle Avondmaalgangers”.¹¹¹⁾ Dit bleef een vast element in zijn beschouwingen. Veel later, in zijn „Bijbelsche en Religieuze Psychologie” betoogt hij nog, dat ouders van de gedachte mogen uitgaan, „dat hunne kinderen de beloften van dat verbond in beginsel deelachtig zijn, totdat in later leven uit hun belijdenis en wandel beslist het tegendeel blijkt. De eerste van die beloften betreft de wedergeboorte, en deze staat met de Christelijke opvoeding in het allernauwste verband”.¹¹²⁾

6. Samevattend deur RH Bremmer:

anderzijds. Naar beide zijden heeft hij correctief willen werken en zijn denken vond rust in het enerzijds houden van de te dopen kinderen voor wedergeboren en in Christus geheiligd (dit laatste collectief-subjectief en niet verbondsmatig verstaan) en in het anderzijds staande houden, dat de wedergeboorte kan geschieden voor, onder of na de doop, zonder dat hierover bindende uitspraken vallen. Wanneer het om een strenge bepaling van de grond voor de kinderdoop ging, zocht hij die in het objectieve verbond, dat hij echter zo min mogelijk van een geestelijke subjectieve realisering in de kinderen wilde losmaken. Hoewel deze positie uiteraard mede gebonden is aan de probleemstellingen van zijn eigen tijd en van zijn opponenten, was ze waardevol als correctief tegen de al te subjectieve fundering van de kinderdoop in de theologie van dr. A. Kuyper en vooral tegen de theologie van diens epigonen. Daarnaast blijft zeker ook waardevol, dat Bavinck in katholieke zin gepleit heeft voor het als legitiem-gereformeerd erkennen van gedachtenlijnen in de reformatische theologie, die niet verder wilden gaan dan het funderen van de kinderdoop in de bondspositie der kinderen zonder zich uit te laten over de subjectieve realisering van het heil in de gedoopten. Hoewel hij zelf deze opvatting niet huldigde, weigerde hij haar illegitiem te verklaren. Bij een en ander blijkt de grote waarde van zijn grondige dogmenhistorische kennis van deze locus der theologie.

Sien die volledige teks van Bremmer hier, specifiek "Par. 4. [Het doopsacrament; het verband van doop en wedergeboorte](#), bl. 295-301).
